

NOAH

JULI 1982

82

KR. 10,-

EMNE:
INTERNATIONALT
MILJØARBEJDE

UDGIVER

NOAH

Rådhusstræde 13
1466 Kbh. K
Åbningstid:
Hverdage 10-16

Institutioner o.l.,
kr. 150,-

Ældre numre kan kø-
bes så længe lager
haves.

Meddelelser om flyt-
ning og reklamationer
vedr. levering rettes
til postvæsenet.

SATS

Ralfs Fotosats
Carolinevej 32
2900 Hellerup
Tlf. 01 62 45 16

TRYKKERI

Eks-Skolens
Trykkeri Aps
Nørrebrogade 5C st
2200 Kbh. N
Tlf, 01 35 72 76

REDAKTION

Merete Dalby
Søren B. Nielsen
Lisbet Bloch-Sørensen
Jesper Jørgensen
Mikael M. Andersen
Henning Schroll
Per Knudsen
Jimmy Staal

Kære Miljøstyrelse.

Fra NOAH skal der lyde et hjerteligt tillykke i anledning af at Miljøstyrelsen fylder 10 år. NOAH og Miljøstyrelsen er jo på en måde vokset op sammen med den fælles sag at bekæmpe forureningen og dens årsager.

Desværre kunne NOAH ikke direkte overbringe lykønskningerne ved Miljøstyrelsens reception i april måned, for receptionen var kun for særlig indbudte, der specielt har ydet en indsats for forureningen. NOAH håber Miljøstyrelsen havde en god fest sammen med:

Agro - Kemi A/S
Akvadant-Harvey A/S
B.P.Kemi
Cheminova A/S
Cowiconsult
De danske landboforeninger
Elsam
Emballageinstituttet
Enviroplan
Foreningen for Danmarks
lak- og farveindustri
Foreningen til kræftens bekæmpelse
Grosserer Societetet
Holmegaard Glasværk

I.Krøger A/S
Industrirådet
Irma
Kemp & Lauridsen A/S
Kommunekemi
Landbrugsrådet
O.K. Petersens Reklamebureau
Oliebranchens Fællesrepræsentation
Rockwool A/S
Superfos A/S
Roulunds Fabrikker A/S
Sønderjyllands Flaskehandel Aps
...m.fl.

med kærlig hilsen
NOAH bladets redaktion.

INDHOLDSFORTEGNELSE:

BARSEBÄCK-endnu en gang.....	s. 3
Hospitaler som forureningskilde.....	s. 4
Kender du NOAH?.....	s. 6
NOAHs ARK og FNs første miljøkonference....	s. 8
FNs miljøprogram.....	s. 10
PLASTIK- mennesker og miljø.....	s.14
Udtalelse fra Grenå miljøforening.....	s.14
Energihusholdning.....	s.15
Oprydningsudsalg !	s.16

BARSEBÄCK

-endnu en gang.

Ta' med på den svensk-danske Barsebäck-march, lørdag den 28. august.

Miljøminister Erik Holst har på den danske regerings vegne sendt et brev om Barsebäck til den svenske regering. Af brevet fremgår, at regeringen er foruroliget over de mulige følger af en evt. »værst tænkelig« ulykke på Barsebäckværket. I brevet erkender man, at der vil kunne blive tale om »endog meget alvorlige sundhedsmæssige, økonomiske og sociale konsekvenser for det danske samfund. Hvor alvorlige konsekvenser et uheld kan få, er det vanskeligt at vurdere. Hovedstadens funktionsdygtighed vil være væsentligt nedsat i en periode. Dette vil medføre, at det danske samfund vil have svært ved at fungere. Hertil kommer alvorlige konsekvenser for dansk landbrugsproduktion og -eksport.«

Regeringen lægger i brevet op til, at man i fællesskab via en dansk-svensk kommission må søge at løse Barsebäck-problemet. OOA må skarpt afvise, at der skulle være behov for i en kommission at foretage yderligere *teknisk* vurderings- eller undersøgelsesarbejde i denne sag. Det foreliggende rapport-materiale er tilstrækkeligt til at begrunde Barsebäckværkets lukning.

Men miljøministerens brev markerer en vigtig åbning fra den danske regerings side. Det *kan* være den chance, vi har ventet på så længe — det *kan* være det *første* regeringskridt mod en lukning af Barsebäck. OOA ønsker at opfatte miljøministerens brev som et udtryk for, at regeringen har forståelse og respekt for den stærke bekymring og vrede i den danske befolkning over det fejlplacerede atomkraftværk. Som sådan vil det være en vigtig delsejr for de folkelige kræfter, som så længe har appelleret til de ansvarlige politikere om at få Barsebäck lukket.

MEN: Vi savner imidlertid i brevet en præcisering af, hvad der er regeringens politiske sigte med den foreslåede kommission. I brevet udtrykker regeringen sig ikke så klart, at man kan udelukke, at her blot er tale om en ny forhalingsmanøvre. Det er derfor helt afgørende, at der vedbliver at være et stærkt folkeligt pres på den danske regering.

Med afsendelsen af regeringens Barsebäck-brev er bolden nu også spillet tilbage til Sverige — og ikke mindst til de svenske atomkraftmodstandere. Der er taget initiativer til igen at

øge presset på de svenske politikere i Barsebäck-sagen. Et pres, som tænkes at kulminere i dagene op til rigsdagsvalget den 19. september. Det giver sig bl.a. udslag i en stort anlagt Barsebäck-march i Sverige den 28. august.

Nu er der for alvor behov for et folkeligt pres og engagement på *begge sider af Øresund*. OOA vil sammen med de 2 svenske atomkraftmodstander-organisationer: Folkkampanjen mot Kärnkraft og Miljöförbundet lægge sine kræfter i at gøre Barsebäck-marchen til en stor *fælles* svensk-dansk manifestation.

Marchen går fra Landskrona til Barsebäck. Vi starter kl. 9.00 i Landskrona og slutter sidst på eftermiddagen — og 20 km senere — med et stort protestmøde ved Barsebäckværket. Det endelige program er endnu ikke fastlagt, men kan fås ved henvendelse til OOA. Vi laver dansk fællestransport med busser til flere steder på ruten. Du har derfor mulighed for at vælge march-

strækning alt efter, hvor langt dine ben og kræfter rækker. Ved at henvende dig til OOA, kan du få tilsendt yderligere praktiske oplysninger om fælles-transport og tidspunkter.

Vi tror på en stor, stærk og festlig demonstration. Fuld af fantasi, optimisme og modstandskraft.

Vi opfordrer til, at også du vil medvirke til at dette kan lykkes.

Har du lyst til at sejle til Barsebäck i egen båd, kan du spille på et eller andet musikinstrument, er du med i en teatergruppe eller vil du være med til at forberede marchen, vil vi meget gerne høre fra dig. Du kan også hjælpe os med at fortælle flere om marchen ved at bestille mærker, løbesedler, plakater m.m.

Vi håber i hvert fald, at du kommer lørdag den 28. august på den svensk-danske Barsebäck-march fra Landskrona til Barsebäck.

Nærmere oplysninger fås hos OOAs Barsebäckgruppe, Ryesgade 19, 2200 N. Telefon: 01 - 356545.

Hospitaler som forureningskilder

Tabu

Hospitalernes virksomhed er omfattet af mange år-gamle tabuforestillinger.

Det gælder forestillingen om hospitalernes uover-trufne effektivitet. Forestil-lingen om, at enhver syg-dom skal behandles uanset omkostninger. Forestillin-gen om, at man kan be-handle sig ud af enhver syg-dom — måske ikke alle lige nu, men så i hvert fald, ef-ter hjælp fra forskning og teknologi, en gang i fremti-den. Et centralt dogme er vor kulturs forestilling om, at alt kan måles eller vejes.

Et grundlæggende æn-dret syn på hospitalernes virksomhed fordrer en op-blødning af disse tabuer.

Hospitalernes »effektivitet«

Hospitalerne betragtes af befolkning, befolkningens repræsentanter og de så-kaldte eksperter som repa-rationsværksteder, der ta-ger sig af at behandle folks dårlighed. Hospitalernes patienter er dem, der føler sig så utilpassede til tilvæ-relsen og omgivelserne, at de søger eller henvises til hospitalsbehandling. Sam-menlignes her med WHO's sundhedsdefinition »En til-stand af fuldstændig fysisk, psykisk og socialt velvæ-re«, kan man altså ikke ud-fra hospitalernes virksom-hed få noget troværdigt bil-lede af samfundsborgernes sundhedstilstand (i WHO's forstand).

Det er ikke blot beske-dent, men også farligt at tro, at man kan måle og veje sig til alting. Men selv målt med ekspertsamfun-dets egne alen, kan man få det indtryk, at hospitalerne ikke er i stand til at repa-re den behandlingssøgen-des dårlighed i det tempo,

dårligheden opstår. Nogle tal fra de sidste 14-20 års udvikling vil vise dette:

	1965	1980
Antal sygehuse*	139	116
Antal senge*	29.987	32.295
Antal selvmord	919	1.318
Antal invalidepensionister	96.975	151.510
Antal behandlede patienter*	599.573	910.140
Middellevetid, mænd	70.4 år	71.3 år
Middellevetid, kvinder	73.8 år	77.4 år

(* kun medregnet for legemlige sygdomme)

Hertil kommer, at de sidste 20 år har vist en stigende dødelighed for mænd i alle aldersklasser fra det 14. år og opefter (fra 14-60 år ca. 7%’s øget dødelighed siden 1960).

Vi har altså fået færre sygehuse med flere senge — hospitalerne er blevet stør-re. Antallet af folk, der er taget i behandling, er steget med 50%. Der har været en uhyggelig stigning i antallet af invalidepensionister og selvmord. Vi kan konstate-re en fortsat stigning af middellevetiden — især kvinders — væsentligst på grund af fortsat faldende spædbørnsdødelighed.

Selv målt med egen måle-stok kan hospitalerne ikke opretholde status quo.

Den direkte forurening fra hospitaler

Det luftbårne affald

Udover den forurening med kvælstofilter, svovl og tungmetaller, som afbræn-dingen af fossile brænd-stoffer til opvarmningsfor-mål medfører (på linie med industri og boliger i sam-

fundet iøvrigt), foretages afbrænding af særligt syge-husaffald. Afbrændingen kræves gennemført ved høj temperatur for at hindre udbredning af smittekim, røg- og lugtgener til omgi-velserne. Især afbrændin-gen af medicinrester og plast i disse anlæg kan give anledning til overvejelser. Bl.a. vil tungmetaller i me-dicin og plast udledes til omgivelserne, ligesom der vil blive efterladt slagger, som siden må bortskaffes.

Spildevandet

I Københavnsregionen svarer hospitalernes vandfor-brug til ca. 600 liter pr. seng pr. dag (1971/72). Det er omtrent 3 gange så stort som det almindelige privat-forbrug til WC, vask, rengøring og madlavning.

Københavnsregionens store vandforbrug har ført til faldende grundvandstand og nødtvungen anvendelse af overfladevand. Af hygi-ejniske grunde har man an-set det for nødvendigt at tilsætte overfladevandet klor. Kloreringen af drik-kevand startede i 50’erne

og tog fart i 60’erne... Det viser sig nu, at der i drikke-vandet sker reaktioner mel-lem organiske reststoffer i vandet og klorret under dannelse af en lang række klorerede kulbrinter (fx. kloroform), hvis langtids-virkninger på den menne-skelige organisme er u-kendt, men som giver an-ledning til begrundet bekymring.

Den forbrugte vand-mængde udledes fra hospi-talerne som spildevand, nu tilsat en række affaldsstof-fer. Københavns kommune foretog i begyndelsen af 70’erne en undersøgelse af hospitalsspildevandet (for-mentlig med henblik på at bestemme eventuelle skade-virkninger herfra på det på-tænkte rensningsanlæg på Lynetten). Spildevandet in-deholdt ikke større mæng-der sygdomskim end almin-deligt husspildevand. Af andre miljøskadelige stof-fer fandtes:

Tungmetaller (kviksølv, bly, cadmium, zink o.s.v.) i en mængde af et par milli-gram pr. liter eller 4000 kg/år udledt med hospi-talsspildevandet. Kviksølv-forbruget på de storkøben-havnske hospitaler er i stør-relesordenen 100 kg om året, hvoraf en stor del ef-ter brugen indsamles og sendes til Kommunekemi.

Fenol. Hospitalerne skønnes at anvende ca. ¼ af al fotografisk væske i Danmark og var tidligere store fenolforurenere, idet badene efter brug ledtes di-rette til kloaken. Der gen-indvindes nu sølv fra fixer-badene og fremkalderne, der indeholder fenol, sen-des til Kommunekemi. Men stadig udledes store mængder fenol med spildevandet — især fra desin-fectionsmidler.

Organiske opløsningsmidler (ligroin, toluen, xylen) opsamles og sendes til Kommunekemi. Bortskaffelse gennem kloakfløb, hvor de giver anledning til eksplosionsfare, er forbudt.

Medikamenter. Medicinrester indsamles af hospitalsapotekerne og sendes til forbrænding. Hospitalernes store medicinforbrug udskilles ofte uomdannet fra de behandlede via WC-et til spildevandet. For visse stoffer — især antibiotika — bliver koncentrationen i spildevandet ikke ubetydelig, men skønnes ikke af Københavns kommunes eksperter at kunne inaktivere biologiske rensningsanlæg. Kemikalier, der indeholder radioaktive isotoper i svag koncentration udledes via særlige afløb direkte til hovedkloak. Mere isotopholdige væsker afleveres til Risø.

Det faste affald

En undersøgelse i begyndelsen af 70'erne viste, at hospitalerne »producerer« fast affald svarende til 1-3 kg/seng pr. dag. Affaldsmængden er støt voksende og anslås nu for de storkøbenhavnske hospitaler udregnet pr. seng til 5-6 kg/dag. Men det kan blive værre: I USA er rapporteret om 10-20 kg affald pr. seng om dagen. Affaldsmængden består i stigende grad af papir og plastik fra éngangsartikler og emballage. Skrotpresser installeres for at kunne håndtere affaldet.

Alt i alt må man om den direkte hospitalsforvoldte forurening konkludere, at hospitalerne får bevillinger til at bortskaffe sit affald på lidet iøjnefaldende måde.

Den altoverskyggende forurening fra hospitalerne finder sted som »skjult forurening«.

Hospitalernes skjulte forurening

Hospitalet som forbruger
Der foregår en stadig og omfattende centralisering på hospitalsområdet —

små hospitaler lukkes til fordel for de store mastodonthospitaler med 2.000 senge og 5-10.000 ansatte. Hospitalerne er herved med til at forvride bymiljøet med trafikgener og enorme vejanlæg. Moderne hospitaler ligger ikke i et grønt parkområde, men oftest i midten af en formidabel parkeringsplads. Trafikulykkesrisikoen for en fodgænger, der nærmer sig et moderne hospital, er truende. Vi har fået hospitaler for bilfolket.

Indenfor på hospitalet har man en struktur, der parrer de små enheders maksimale forbrug — radio, TV, telefon, faste installationer ved hver seng — med stordriftens teknologiske nyskabelser: Cafeteriaer med éngangsudstyr, store automatiserede køkkener til langtidsholdbar industrimad, butiksgader i underetage, sindrige transportsystemer, EDB-terminaldækning af hele hospitalet, datacentraler o.s.v. Hospitalet er blevet en mastodont, derfor skal hospitalernes leverandører også være mastodoner. Der er ingen plads for små lokale leverandører.

Produktionen af hospitalsartikler er ofte stærkt forurenende og ressourceforbrugende: Plastikindustrien, medicinalindustrien,

den kemiske industri, papirindustrien. Disse industrier befinder sig karakteristisk langt fra hospitalets område, og de færreste sætter forureningen fra de hospitalsbetjenende industrier i forbindelse med hospitalsvirksomheden. Tænk på luftforurening i Holmbladsgade og på Nørrebro, truslen mod Skelskørs vandressourcer eller miljødelæggelser i den 3. verden. Altsammen skjulte miljøomkostninger på udgiftssiden i hospitalernes regnskaber.

Hospitalernes blå stempel

Hvad der er godt på hospitalet, må også være godt i de danske hjem. Ny teknologi introduceres ofte i samfundet via hospitalet. Hospitalerne baner vejen, for man betaler, hvad det koster — i sundhedens navn: Éngangsartikler, mælkeerstatninger, forbindsstoffer, medicin o.s.v.

Det sårbare hospital

Tidligere var vores hospitaler i vid udstrækning selvforsynende på en lang række områder: Egen sterilisationskapacitet, egenproduktion af medikamenter og væsker, eget vaskeri, egen varmforsyning, mindre afhængig af elektricitet.

Hvor længe tror man et moderne hospital vil kunne fungere ved svigt i leverance af éngangsmateriel, fabriksfremstillede medikamenter og væsker, el, vand, mad og affaldsbortskaffelse?

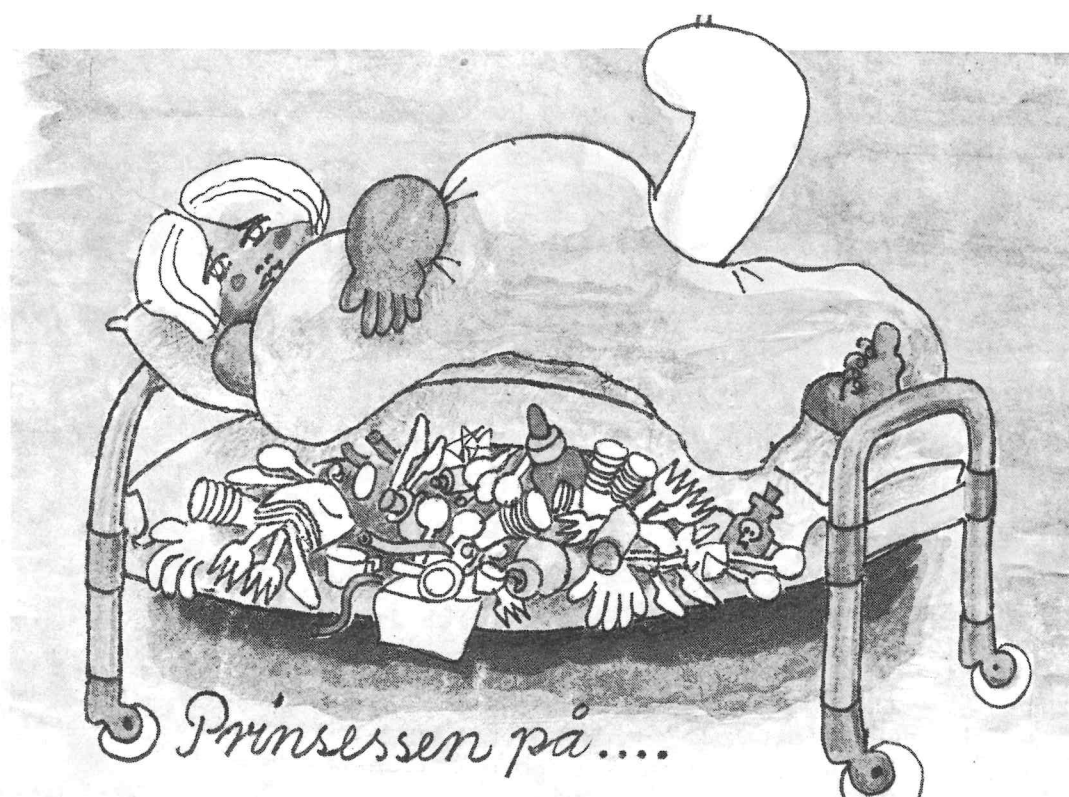
Hospitalernes pris

Ivan Illich påstår i sin bog om lægevidenskabens grænser, at det moderne sundhedsvæsen i den vestlige verden skaber flere syge end det helbreder. Uden at gå så vidt, vil vi som afslutning på denne gennemgang efterlyse en struktur for sundhedssektoren, som tager mere hensyn til Jordens ressourcer og miljø og til global livskvalitet — indtil vi får ændret det samfund, som vores hospitaler er et billede af.

NOAH/Frederiksberg
Miljøcafeen

Litteratur til yderligere fordybelse:

- Jersild, P. C.: *Babels hus*, 1978.
- Illich, I.: *Grænser for lægevidenskaben*, 1976.
- Københavns kommune: *Hospitalsspildevand i København*, 1974.
- MEFA: *20 års sundhedspolitik, Medicinsk forum*, dec. 1980.
- Miljøstyrelsen: *Bortskaffelse af sygehusaffald*, 1976.
- Miljøstyrelsen: *Kloring af drikkevand*, 1980.
- Plastsammenslutningen: *Fakta om plast*, 1980.
- Statistisk årbog: 1967 og 1981.

Kender du NOAH?

Jamen, hvad er NOAH egentlig? En græsrodsbevægelse, nogle der er imod forurening, nogle der laver aktioner i Brugsen, en samling gamle pampere, som sidder på hele bevægelsen og bestemmer, hvad der skal protesteres imod.....?????

NOAH har nu eksisteret i 13 år. Og de 13 år har altså ikke reduceret forureningen så meget og gjort miljøet så meget bedre, at NOAH's opgaver er forsvundet — tværtimod måske. Og derfor eksisterer NOAH fortsat, og derfor er det vigtigt, at der fortsat sker en masse aktiviteter, så der kan skabes og vedligeholdes en bred debat om, hvordan man reducerer forureningen og skaber et bedre samfund med et bedre miljø.

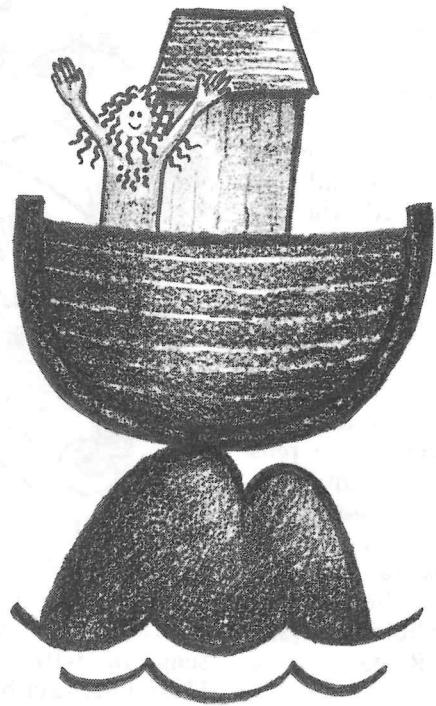
NOAH er en bevægelse — bestående af græsrodder og andet godtfolk, som synes det er vigtigt ikke bare at MENE noget om miljøet, men også at GØRE noget for at forbedre det. En bevægelse er ikke en forening med medlemmer og bestyrelse og så videre. En bevægelse er en samling aktive, som præsterer et styk-

ke arbejde, og bevægelsen eksisterer netop kun, fordi der er aktivister, der føler noget for sagen og gider gøre noget ved det.

NOAH ER ikke bare en bevægelse. Der foregår også til stadighed bevægelse, udvikling inden for NOAH. Samfundet rundt omkring os forandres, og dette smitter af mange steder, bl.a. også i NOAH. For i og med at samfundet forandres og kompliceres, bliver de opgaver, som trænger sig på, nogle andre og af en anden karakter. Forhåbentlig er NOAH også med til at påvirke samfundet. Det er jo det, der er meningen med det.

NOAH's opbygning

NOAH er altså ikke en medlemsorganisation i traditionel forstand. Men hva' så? En eller anden form for struktur må der vel være.

Noget der binder alle de forskellige grupper og aktiviteter sammen. For selvfølgelig er lysten og viljen til aktivitet den allervæsentligste forudsætning for, at der sker noget.

De forskellige NOAH-grupper, det være sig lokalgrupper, emnegrupper eller »specielle« landsdækkende grupper, er for en meget stor del selvstyrende. Der foreligger ingen restriktioner mht. hvilke emner/aktioner, der kan arbejdes med, og hvordan sagerne skal gribes an. Der er frit spil for fantasien og specielle evner og lyster, og denne store frihed er også medvirkende til, at der er bevægelse, udvikling i foretagendet. Omvendt kan det måske ind imellem være vanskeligt, især for nystartede grupper, at finde ud af, hvad man vil gå i gang med. Når mulighederne er mangfoldige, kan det være svært at vælge.

Den samlende struktur (for sådan en er der altså også i NOAH) består stort set af Internbladet, som udkommer hver 14. dag, og halvårsmødet, som finder

sted i april og ... nej, gæst selv.

Internbladet er et sværte-duplikeret blad i A4-format, som nogle gange kan være svært at læse, og som indeholder alle de indlæg, som NOAH-folk og -grupper gider skrive. Referater, forslag, oplysninger, ideer, ansøgninger om penge osv. osv. De løbende beslutninger og bevilling af penge til dette eller hint foregår gennem Internbladet. Har ingen NOAH-grupper sat sig imod et forslag, er det vedtaget. Er der kommet protester, er det op til forslagsstillerne at formulere et nyt forslag, som måske har bedre chance for at gå igennem.

Det er enkelt og demokratisk, for et forslag skal ikke igennem en enorm hierarkisk opbygning og 117 udvalg for at blive vedtaget, og alle har lige store muligheder for at stille forslag og lige meget at skulle have sagt. Og det ikke bare i teorien, men også i praksis.

En gang imellem kan det være en lidt for langsommelig proces, hvis der skal

tages stilling til en eller anden hastesag. Men det er nu engang prisen for et demokrati, som virkelig er demokratisk.

Halvårsmødet er så alles chance for at se, hvordan de folk, som vi snakker i telefon med eller læser Internbladsindlæg fra, ser ud i virkeligheden. For at lære andre NOAH-aktive at kende og finde ud af, hvad der rører sig rundt omkring i landet. For at få gennemdiskuteret nogle emner, som man i forvejen er blevet enige om at tage op.

Aktiviteter og utopier

På sidste halvårsmøde f.eks. diskuterede vi utopier. Et stort og indviklet og svævende emne, som nok er værd at bruge nogle tanker og noget fantasi på. Det var lidt svært at få hold på det ... men det er et emne, som også fremover vil blive diskuteret i NOAH — og på et eller andet tidspunkt, når vi synes, vi er kloge nok, skriver vi et blad om det.

Og hvad har utopier så med NOAH at gøre? Er det bare fordi alle andre formulerer utopier, at NOAH også skal have en? En god og sund, miljørigtig utopi med varedeklaration og 3 års garanti... Når vi diskuterer utopier lige nu, er det fordi der er sket en udvikling, både i NOAH og ude omkring i samfundet. Og så selvfølgelig fordi vi tror, at vi ved at beskrive VORES utopi, kan bidrage med noget væsentligt.

Da NOAH blev startet i 1969, var man efterhånden ved at få øjnene op for, at der var noget, der hed forurening, og at det var noget, som gav problemer. Derfor var det godt at prøve at tage fat på nogle af problemerne, prøve at få dem løst, så forureningen kunne fjernes eller reduceres, i hvert fald på nogle områder.

Men efterhånden som NOAH-aktive og andre arbejder med forurenings-

miljøsager, finder man jo ud af, at tingene hænger sammen. Det hjælper ikke så meget at få et enkelt tilsætningsstof forbudt, hvis der dukker masser af nye kræftfremkaldende stoffer op på andre områder. Det hjælper ikke så meget, at folk holder op med at ryge og lader være med at køre i bil, hvis luftforureningen fra de store industrier bliver værre og værre.

Det drejer sig stort set om vores samlede levevilkår. Og derfra er der ikke så langt til utopierne. Når man efterhånden finder ud af mere og mere om, hvordan vi ønsker, at vores samfund skal indrettes på enkelte områder, er det meget nærliggende at prøve at beskrive, hvordan det skal se ud i sin helhed.

Men NOAH er ikke ved at udvikle sig til en politisk overbygning, som udelukkende formulerer fremtidsperspektiver og udtænker strategier. Det er ikke et spørgsmål om enkeltstående aktioner ELLER utopier. Vi må gå i gang med begge dele og sørge for, at der bliver sammenhæng mellem utopierne og herog-nu-aktionerne. At de hver for sig kan påvirke og

inspirere hinanden.

NOAH er nemlig ikke »bare« en samling negativister, som er IMOD forurening. Vi er i høj grad også en gruppe mennesker, som vil kæmpe FOR et bedre samfund, som skaber et bedre miljø og nogle bedre levevilkår.

Introduktion til NOAH

OK, der findes gamle rotter i NOAH. Og de kan godt ind imellem være lidt dominerende. Men NOAH er absolut ikke et pampervælde, hvor hovedparten er u-mælende aktivister, som ikke har noget at skulle have sagt, når det kommer til stykket.

Der er faktisk ikke så frygtelig mange af de gamle garvede, som bare har check på det hele og lige præcis ved, hvordan man skal føre miljøkamp. Tit og ofte sker der det, at når folk har været aktive i nogle år, overgår de til andet aktivt arbejde, f.eks. i politiske partier. Måske en konsekvens af, at man er blevet bevidstgjort om nogle sammenhænge og gerne vil arbejde på et lidt mere overordnet plan.

Men i hvert fald er der mange »nye« NOAH-folk

rundt omkring, som ikke har de der 10 års erfaring, og som måske ikke altid er dem, der siger mest på halvårsmøderne — men som alligevel tit & ofte er dem, der bringer nye ideer og impulser med sig og sørger for, at de gamle rotter ikke går i stå.

For resten er der en NOAH-gruppe, som lige har lavet en NOAH-introduktionsmappe. Deri står alt, hvad man kan ønske sig at vide om NOAH — struktur, historie, holdninger, aktionsforslag osv. Så hvad enten man er ny i en gammel NOAH-gruppe eller måske med i en helt nystartet gruppe, er der her en god måde at få svar på alle de mange spørgsmål, man kunne tænke sig at stille om NOAH.

Denne introduktionsmappe er født samtidig med, at mange NOAH-grupper landet over er ved at oprette nye lokalgrupper i nabobyer. Der er startet nye grupper rundt omkring, og der er planer om at starte flere. Hvis du vil vide, om der er ved at blive startet en ny NOAH-gruppe, hvor du bor, så ring til sekretariatet og spørg. Der er altid plads til én til.

NOAH's ARK

og FN's første miljøkonference

FN's miljøprogram (United Nation Environment Programme, UNEP) fejrede i maj og juni 10-året for FN's store miljøkonference i Stockholm, hvor ca. 100 landes delegerede enedes om en deklARATION og et handlingsprogram om verdens miljø — samt oprettelsen af et FN-organ til at koordinere det internationale miljøarbejde. Denne artikel omtaler FN's miljøkonference samt NOAH's aktion i forbindelse hermed. Den følgende artikel giver en beskrivelse af FN's miljøprogram, som det ser ud nu.

Noget om baggrunden for FN's miljøprogram (UNEP)
I maj 1972 sejlede ca. 20 NOAH-folk afsted fra København i en stor kutter, som de kaldte NOAHs Ark (selvfølgelig!). Målet for deres rejse var Stockholm, hvor FN skulle holde sin store miljøkonference. NOAHs Ark sluttede sig til de talrige grupper, som dannede et alternativ til den officielle FN-konference. De alternative aktiviteter var imidlertid ikke blot alternativ til FN-konferencen, men osse til det af FN støttede Miljøforum, hvor miljøgrupperne kunne komme til orde.

Det var på forhånd givet, at der var grænser for, hvilke problemer den officielle konference kunne behandle og hvilke løsningsmuligheder, den kunne foreslå. Dette havde konferenceledelsen tidligt erkendt, og det var derfor, at FN selv ønskede at støtte et alternativt forum, hvor miljøproblemerne kunne diskuteres mere frit, og som evt. kunne inspirere og lægge pres på den officielle konference i visse spørgsmål. Allerede på det tidspunkt var det klart, at miljøgrupperne

spillede en væsentlig rolle i den offentlige miljødebat, hvorfor det var vigtigt at have dem »med« på en eller anden måde, selvom de ikke kunne inviteres til den officielle konference.

Miljøforum var imidlertid efter mange miljøgruppers mening for kraftigt domineret af nogle ungdomsorganisationer med nær tilknytning til FN, og forum'et var i for høj grad præget af »miljøeksperter«.

Når NOAH og mange andre miljøgrupper fra hele verden ønskede at arrangere deres eget alternativ til FN's »alternativ«, var det, fordi man ville stå helt frit.

Det lykkedes NOAHs Ark at få en central plads i Stockholms havn, og opnåede derved en ganske pæn publicity. NOAHs Ark uddelte små pamfletter og andet NOAH-materiale samt opførte et lille teaterstykke på arken. Det væsentligste budskab i disse aktiviteter var, at verdens miljøproblemer burde ansues ud fra en økologisk synsvinkel, og at miljøproblemerne skulle ses som et resultat af de mange interessekonflikter, der er i verden,

hvoraf forholdet mellem de rige og de fattige lande (det, der nu hedder Nord/Syd-konflikten) er den væsentligste.

Om NOAHs Arks aktiviteter og FN's miljøkonference kan man læse nærmere i NOAH-bladet nr. 19-20, som endnu haves på lager.

FN's miljøkonference blev lanceret under mottoet »Only One Earth«, og forberedelseskomiteen havde i forslaget til en deklARATION fastslået, at alle mennesker har et fælles ansvar for og en fælles interesse i et godt miljø. Men konferencens forløb viste tydeligt, at der var mere mellem himmel og jord end en fælles interesse. Da det kom til diskussionerne af årsagerne til de nuværende miljøproblemer, og hvor løsningerne skulle findes, brød konflikterne frem.

FN's miljøkonference var den første store verdenskonference, hvor u-landene for alvor gjorde sig gældende, og hvor Folkerepublikken Kina repræsenterede det kinesiske folk, hvilket i øvrigt fik Sovjetunionen til at boykotte

konferencen. Vietnamkrigen rasede videre med fuld styrke.

Der var lagt op til vedtagelsen af en »erklæring om det menneskelige miljø« og en »handlingsplan« på konferencen. Det lykkedes, men ikke uden slagsmål undervejs. F.eks. forlangte kineserne, at erklæringen skulle fordømme de imperialistiske staters udplyndring af tredje verdens lande og påpege, at dette var den væsentligste årsag til verdens miljøproblemer. Forslaget blev støttet af mange u-lande, men modstanden var alligevel så stor blandt andre lande, at teksten blev ændret til fordømmelse af racisme og kolonialistisk undertrykkelse. En række socialistiske lande forlangte vedtagelse af en resolution, der fordømte USAs tilstedeværelse i Vietnam og krævede en øjeblikkelig tilbagetrækning af alle tropper. USA nægtede imidlertid enhver form for diskussion af dette emne, da de mente, at det intet havde med miljø at gøre, og det lykkedes dem at få forpurret vedtagelsen af en sådan resolution.

NOAH's ark i Stockholm dækket af tilskuere og pressefolk

En af de små "miljøbiler"-
Ved FN's miljøkonference i 1972 havde svenskerne trukket de flotte biler frem til de delegerede.

Desuden havde konferencens forberedelseskomite lagt op til vedtagelse af en »Handlingsplan for det menneskelige miljø«, som afstak retningslinier for det fremtidige miljøarbejde, både på internationalt og nationalt plan.

Såvel »Erklæringen om det menneskelige miljø« (gengivet i sin fulde længde i NOAH 19/20), som handlingsplanen blev vedtaget, omend i ændret form.

På Stockholm-konferencen blev man også enige om, at der burde oprettes et nyt organ indenfor FN's rammer til udelukkende at tage sig af miljøproblemerne. Men dette organ skulle være anderledes end de fleste »gamle« FN-organer, der leder en lang række projekter rundt omkring i verden indenfor hver deres område (WHO: sundhed, UNESCO: uddannelse, o.s.v.) specielt i u-landene. Således var der enighed om, at der ikke var mening i at lave miljøprojekter uden tilknytning til samfundets aktiviteter, men at organets arbejde hovedsagelig skulle knyttes til andre projekter, der kunne have miljømæssige bivirkninger. Derfor blev det besluttet, at organet skulle have en »katalyserende og koordinerende rolle« overfor andre organisationers projekter for at sikre, at disse projekter ikke havde en ødelæggende virkning på miljøet.

Det var især u-landene, der advokerede for den

holdning, at »miljøet skal bevares og forbedres for menneskets skyld, og ikke blot for miljøets egen skyld«. Man lagde således vægt på, at »udvikling og miljøforbedring skulle gå hånd i hånd«, og nogle u-lande mente endog, at »udvikling« gik forud for »miljø«. På den måde blev det besluttet, at organets arbejde skulle være relativt »udviklingsorienteret«.

Miljøorganet blev etableret som et program, United Nations Environment Programme (UNEP), med et »lille sekretariat« med 4-500 ansatte og nogle styrende og koordinerende organer. Da man forudså en række politiske konflikter i UNEPs arbejde, blev det foreslået, at den øverste chef, eksekutivdirektøren, skulle på valg hvert fjerde år i FN's Generalforsamling, i modsætning til de fleste andre organisationers topchefer, der udpeges af Generalsekretæren.

På Stockholm-konferencen var der en generel anerkendelse af miljøgruppernes arbejde, og at de havde en væsentlig indflydelse på de enkelte regerings miljøpolitik. De kommercielle organisationer (interesseorganisationer for industri, landbrug og fiskeri) fik også, på knap så åbenlys måde, gjort opmærksom på deres interesser i dette spørgsmål. Det blev derfor besluttet, at UNEP skulle have nær tilknytning til non-governmental-organisationer (NGO) i sit arbejde.

Blandt u-landene var der en stigende utilfredshed med, at alle FN-organisationernes hovedkvarterer var placeret i i-lande, selv om de for det meste skulle operere i u-landene. På trods af modstand fik u-landene gennemtruffet, at UNEPs hovedkvarter skulle placeres i et u-land, og det blev i Kenyas hovedstad Nairobi.

UNEP fik således en række særpræg, der adskiller det fra andre FN-organer.

United Nations Environment Programme

Deklarationen og handlingsplanen for det menneskelige miljø

De to vigtigste dokumenter, der blev vedtaget på FN's miljøkonference i Stockholm 1972, var en Deklaration om det Menneskelige Miljø og en Handlingsplan for det Menneskelige Miljø. Deklarationen angiver den generelle holdning til miljøproblemerne, som FN-landene kunne blive enige om, mens handlingsplanen indeholder mere konkrete retningslinier for, hvordan det fremtidige miljøarbejde bør gribes an på internationalt plan.

Deklarationen indeholder en del generelle bemærkninger om menneskets ret til frihed og til at leve i et godt miljø. Blandt de mere kontroversielle paragraffer kan nævnes, at

deklarationen fastslår, at racediskrimination og undertrykkelse kan virke hæmmende for udviklingen af et godt miljø, hvorfor dette bør ophøre. Desuden fastslår deklarationen, at mange miljøproblemer i u-landene er skabt af »underudvikling«, og at i-landene bør gøre en forstærket indsats for at udjævne forskellen mellem i- og u-landene, bl.a. ved at sikre faste priser på de varer, som u-landenes export og dermed økonomiske udvikling er så afhængig af. Samtidig bør alle lande sikre, at der i deres udviklingsplaner tages højde for beskyttelse af miljøet. Deklarationen siger tillige, at en høj fødselsrate i et område kan belaste miljøet meget, hvorfor lande med sådanne områder bør udarbejde en befolkningspolitik for at afbøde problemerne. Endelig fastslås det, at der også er miljømæssige grunde til at undgå atomkrig eller anden form for masseudrydelse.

Handlingsplanen starter med at afstikke en generel ramme for aktiviteter på miljøområdet. Den første del består af en miljøvurdering (environmental assessment), hvilket vil sige måling og vurdering af den miljømæssige tilstand. En anden del af miljøarbejdet består i miljøforvaltning (environmental management), hvilket vil sige opstilling af mål og udarbejdelse af planer for miljøet. Den tredje del består af støttefunktioner (supporting measures), hvilket består i kommunikation om miljøaktiviteter samt finansiering af dem. Dernæst afstikker handlingsplanen de mere konkrete rammer for, hvordan de internationale organisationers og de enkelte landes regeringer bør samarbejde på miljøområdet, opdelt på emnerne miljømæssig planlægning af menneskelige bosættelser, forvaltning af naturressourcer, kontrol af forurening, der spredes vidt omkring, samt miljømæssige problemer ved udvikling.

FN's miljøprogram

Linjerne for FN's engagement i miljøproblemerne blev udstukket på FN's miljøkonference i 1972. Arbejdet med FN's miljøprogram kom for alvor i gang i 1974. I den følgende artikel har vi gjort status over miljøprogrammet.

UNEPs opbygning og arbejde

UNEPs opgave er at holde øje med den globale miljøsituation og at fremme det internationale samarbejde på miljøområdet. Desuden skal UNEP komme med forslag til generelle retningslinier for, hvordan dette arbejde kan finde sted både indenfor og udenfor FN-systemet. UNEP skal specielt sikre, at det internationale miljøsamarbejde ikke kommer til at hindre u-landenes udvikling. Hvordan dette er udmøntet konkret gennem UNEPs arbejde, er beskrevet nedenfor.

UNEP består af et sekretariat og en række styrende og koordinerende organer og råd.

UNEP-sekretariatet, der er placeret i Nairobi, har til opgave at stå for den daglige drift af miljøprogrammet. Dette arbejde består i at opfange forslag til projekter, der passer ind i programmet, samt at beskrive dem og koordinere dem med andre organisationers projekter. UNEP leder ikke selv projekter, men kobler sig på andre organisationers projekter, specielt udviklingsprojekter, for at sikre, at den miljømæssige side af sagen bliver taget i betragtning. Sekretariatet består bl.a. af en »afdeling for miljøvurdering«, der tager sig af projekter, hvis formål er at måle og vurdere miljøets tilstand, og en »miljøbehandlingsafdeling« der tager sig af projekter, hvis formål er at sikre og forbedre miljøet i forbindelse med andre projekter, specielt udviklingsprojek-

ter. Desuden er der en speciel afdeling for »bekæmpelse af ørkeners udbredelse«, da dette område har meget høj prioritet i UNEP. Endvidere er der til sekretariatet knyttet en informationsafdeling, en uddannelsesafdeling samt 6 regionale kontorer. Det er tillige sekretariatets opgave at aflægge rapport om dets arbejde og udarbejde planer for det videre arbejde, hvilket forelægges det styrende organ for UNEP.

Sammen med sekretariatet er administrationen af FN's **Miljøfond** (Environment Fund) placeret i hovedkvarteret. Miljøfonden, som benyttes dels til at financiere projekter, dels til at drive UNEP, er sammenstykket af frivillige bidrag fra mere end halvdel af FN's medlemslande, naturligvis mestendels fra de »rige« lande. I de seneste år har der været et samlet bidrag på ca. 30 mill. dollars årligt. Bidragene har været svagt stigende,

men sidste år truede USA, som er den største bidrager, med en kraftig nedskæring af sit bidrag til fonden. Det blev ikke så slemt som først ventet, men det er klart, at UNEP i fremtiden må regne med et mindre budget.

UNEP har allerede måttet foretage nedskæringer i personalet og være henholdende med støtte til en række projekter.

De nordiske lande er i forhold til deres befolkningers størrelse blandt de største bidragsydere. I de seneste år har Danmark årligt ydet 400.000 dollars, Finland ca. 300.000 dollars, Norge ca. 1 mill. dollars og Sverige ca. 1,8 mill. dollars.

Til at styre og overvåge UNEP-sekretariatet og Miljøfondens arbejde er der nedsat et **Styrelsesråd**, bestående af repræsentanter for 58 af FN's medlemslande. Medlemskab af styrelsesrådet haves for tre år ad gangen og går på skift mel-

lem FN's medlemslande. Styrelsesrådet holder møde en gang om året, hvor eksekutivdirektøren aflægger rapport, og hvor retningslinier for det videre arbejde afstikkes. Desuden fremlægger hvert land deres synspunkter på miljøarbejdet. Ved denne lejlighed fortsætter mange af de diskussioner, som startede på Stockholm-konferencen.

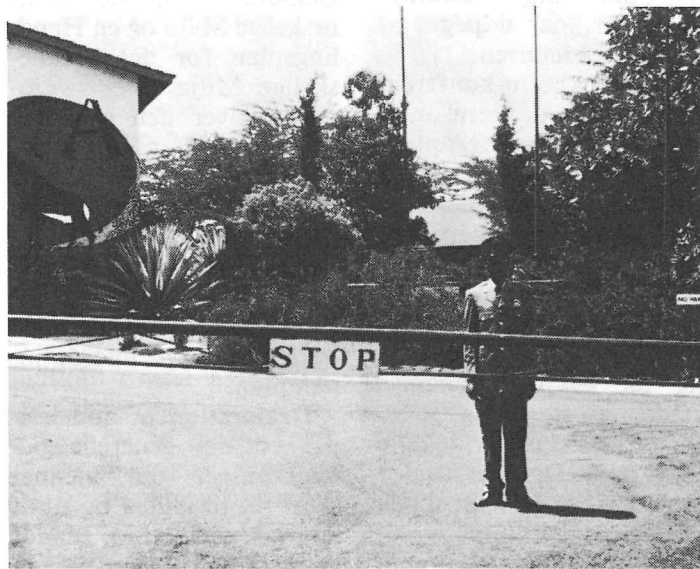
Hvert land har et **UNEP-focal point**, ofte det pågældende lands Kenya-ambasador, der er ansvarlig for kontakten mellem UNEP og det pågældende land.

Hvad laver UNEP

UNEPs arbejde er opdelt i en lang række projekter, eller rettere dele af projekter, som oftest udføres af andre organisationer. Projekterne er ofte »udviklingsprojekter«. I det følgende er der givet en oversigt over UNEPs »projekter«, opdelt nogenlunde på de programpunkter, som tilsammen udgør UNEPs program.

Miljøproblemer i

»menneskelige bosættelser«
Inden for dette programområde har UNEP støttet en række projekter, der havde til formål at sikre, at der blev taget hensyn til miljøet ved planlægningen af byer og andre menneskelige bosættelser. F.eks. har man støttet planlægningen af Tanzanias nye hovedstad, Dodoma, for at sikre et godt miljø i og omkring byen. Dette er bl.a. sket gennem et træbeplantningsprogram, for at skaffe grønne områder til byen og sikre brænde til befolkning-

UNEP's hovedkvarter som det tager sig ud fra indgangen.

gen. Desuden er der udarbejdet planer for behandling af husholdningsaffald og spildevand fra byen. I Manilla har man støttet et projekt, der havde til formål at forbedre de sanitære forhold og oprettelse af et genbrugssystem i et slumkvarter. Ved Stockholm-konferencen fik dette programområde høj prioritet, men interessen er nu dalende, efter at der er oprettet et nyt FN-organ, Habitat, der udelukkende tager sig af problemer i menneskelige bosættelser, og som specielt kører en række husbygningsprogrammer i u-landene.

Miljø og sygdom

Under dette program punkt har UNEP støttet en række projekter, der vedrører miljøbetingede sygdomme, såsom malaria og flodblindhed. Projekterne har især relevans for u-landene, idet en del udviklingsprojekter, hvor store mængder vand er opdæmmet, f.eks. ved vandkraftværker, har ledt til udbredelsen af disse sygdomme. Formålet med projekterne har været at deltage i kortlægningen af problemerne og at finde metoder til bekæmpelse af sygdommene. Desuden har man støttet en række projekter, der opstiller kriterier for miljøkvalitet (i samarbejde med WHO).

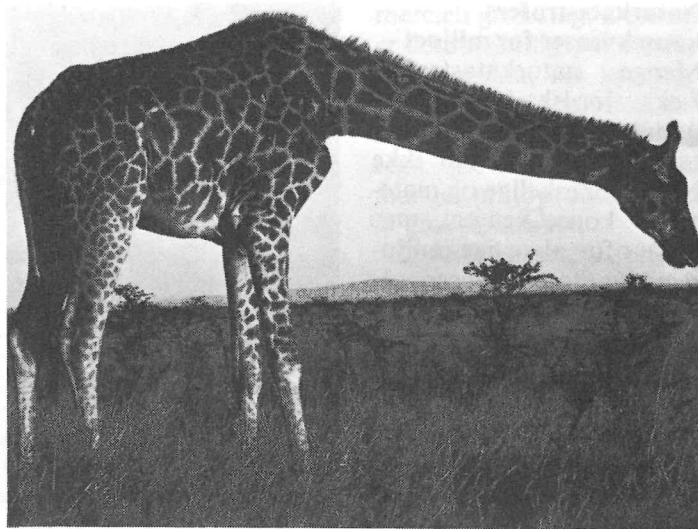
Udnyttelse af økosystemer
UNEP har været engageret i en række projekter, hvor

økosystemernes funktioner er blevet kortlagt, især samspillet mellem økosystemerne og menneskesamfund, bl.a. konsekvenserne af udnyttelsen af økosystemernes ressourcer. F.eks. har man deltaget i undersøgelser af træressourcerne i tropiske skove, og hvordan den fortsatte udnyttelse af dem kan finde sted, uden at miljøet skades ved f.eks. jorderosion og en nedsat produktion af ilt til atmosfæren.

I forbindelse med 10 års konferencen vil UNEP iøvrigt lede en kampagne for træplantningsprogrammer, under mottoet »For every child a tree«.

Bekæmpelse af ørknens udbredelse

Den stadige udbredelse af ørkener er et alvorligt problem — i første omgang for u-landene. Ørknens udbredelse betyder tab af landbrugsjord og skovarealer og dermed mindre mængder fødevarer og færre ressourcer til brænde, hvilket falder meget dårligt i hak med den kraftige befolkningstilvækst i mange u-lande. UNEPs største indsats på dette område er deltagelsen i realiseringen af »en global handlingsplan til bekæmpelse af ørknens udbredelse«, vedtaget på FNs ørken-konference i Nairobi 1977. Det er beregnet, at der er et yderligere behov for projekter til ialt 400 mill. dollars årligt for at kunne stoppe ørkenernes

Sammen med Verdensnaturfonden støtter UNEP oprettelsen af naturparker, for at bevare verdens truede dyre- og plantearter.

fortsatte udbredelse. Indenfor handlingsplanen køres projekter om årsagerne til ørknens udbredelse, overvågning af ørkenerne og beplantning af visse ørkenområder.

Fredning

UNEPs arbejde indenfor området fredning består i støtte til projekter for fredning af truede dyre- og plantearter samt økosystemer, for at bevare mangfoldigheden i verdens genetiske ressourcer. Princippet i fredningen er ikke blot at bevare dyrene og planterne, for at vi kan have noget kønt at se på, men i høj grad osse at have så mange arter til rådighed, at man til stadighed kan fremelske dyr og planter, der kan sikre en større fødevarerproduktion. Desuden lægger man vægt på, at man ikke blot freder de enkelte dyr eller planter, men også deres omgivelser, så de har en chance for at overleve på længere sigt. For at koordinere den nationale indsats på området, hvilket for det meste består i oprettelsen af nationalparker, har UNEP i samarbejde med Verdensnaturfonden (World Wildlife Fund) og den Internationale Organisation for Naturfredning (International Union for the Conservation of Nature

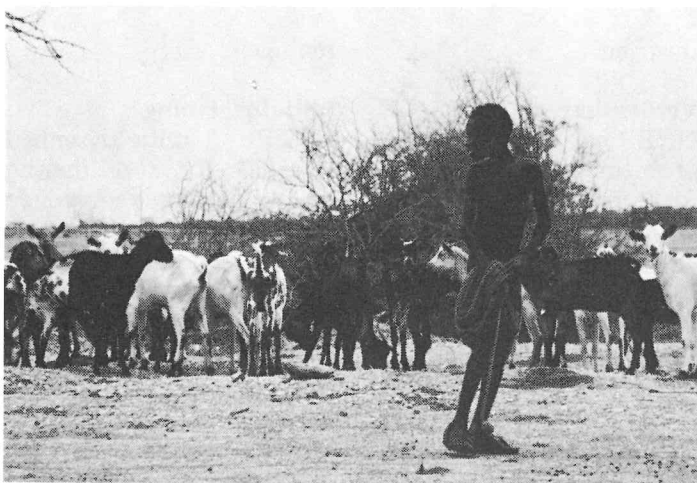
and Natural Resources) udarbejdet en Verdens Naturfredningsstrategi (World Conservation Strategy).

Jord og vand

Under dette punkt er UNEPs indsats koncentreret om projekter, der kan fremme en mere rationel udnyttelse af verdens vand- og jordressourcer. Disse projekter har nær tilknytning til arbejdet med ørknens udbredelse, naturfredning og FNs Internationale Vand-tiår, der skal skaffe drikkevand for alle og sikre en rimelig behandling af husspildevandet inden år 1990.

Energi

UNEP har støttet en række projekter, hvis formål har været at udvikle, tilpasse og udbrede vedvarende energianlæg i u-landene, f.eks. biogasanlæg i en række asiatiske lande. Desuden har UNEP publiceret rapporter om de miljømæssige konsekvenser af udnyttelsen af de forskellige energikilder. I forbindelse med FNs store konference om vedvarende energikilder i Nairobi sidste år, udgav UNEP en speciel rapport om de miljømæssige konsekvenser ved anvendelsen af vedvarende energikilder.

Ørkenerne breder sig med foruroligende hast. Selv om UNEP og andre organisationer gør en stor indsats, er det som en dråbe — i ørkenen.

Naturkatastrofers konsekvenser for miljøet

Mange naturkatastrofer, f.eks. jordskælv, vulkanudbrud, oversvømmelser, tørke og storme, har ikke blot menneskelige og materielle konsekvenser, men også ofte alvorlige miljømæssige konsekvenser, såsom jorderosion, der kan bringe store områder ud af »økologisk balance« i lang tid. Derfor deltager UNEP sammen med andre internationale organisationer i oprettelsen af et system til varsling af naturkatastrofer, for at få en chance for at kunne afbøde nogle af de værste konsekvenser.

Miljø og udvikling

Under dette programområde har UNEP støttet en række relativt generelle projekter, der har haft til formål at studere forholdet mellem bevarelsen af et godt miljø og gennemførelsen af udviklingsplaner, samt at fremkomme med forslag til metoder, hvorefter man kan sikre et godt miljø samtidig med, at udviklingsplaner gennemføres. I den forbindelse har UNEP publiceret en række rapporter om anvendelsen af cost-benefit analyser indenfor miljøplanlægningen. Den generelle konklusion fra disse studier er, at forureningsbekæmpelse og miljøbevarelse kan betale sig, og at der ikke behøver at være konflikt mellem »miljø« og »udvikling«. Det fastslås, at i-landene bruger omkring 1-2% af deres nationalprodukt til miljøbevarende foranstaltninger, og u-landene opfordres til at bruge mindst 1/2-1% af deres nationalprodukt til dette område, for at sikre et rimeligt miljø.

I den forbindelse kan det nævnes, at en række i-lande, bl.a. Danmark og Holland samt Verdensbanken, har indvilget i at foretage miljømæssige vurderinger af de udviklingsprojekter, som de finansierer.

Industri og miljø

UNEP har et specielt kontor, beliggende i Paris, til

Det kan betale sig at tage hensyn til miljøet, osse i u-landene, mener UNEP.

at tage sig af miljøproblemer omkring industrivirksomheder. Industrikontoret har bl.a. i samarbejde med FNs industriorganisation, UNIDO, stået for undersøgelser af miljøproblemerne omkring kemiske virksomheder, stål-, cement- og papirværker samt opstillet retningslinier for behandling af industriernes miljøproblemer. I samarbejde med FNs arbejderorganisation, ILO, har UNEP osse været engageret i projekter vedrørende arbejdsmiljøproblemer i in-

dustrien.

Verdenshavene

UNEP har valgt at angribe problemerne ved havenes forurening på regionalt niveau. Man har således udarbejdet handlingsplaner for 10 specielt udsatte havområder. Den første plan blev udarbejdet for Middelhavet, hvor det lykkedes UNEP at få de 16 Middelhavslande til at oprette et system til overvågning af forureningen af havet samt indgå en række konventioner til begrænsning af foru-

reningen.

Miljølovgivning

UNEPs miljølovsenhed står dels for koordinering og vejledning vedrørende opbygning af nationale miljølovgivninger samt udarbejdelsen af internationale konventioner til beskyttelse af miljøet. Således er miljølovsenheden igang med at formulere og forhandle teksten til en konvention til beskyttelse af atmosfærens ozonlag.

Miljø-informationer

Udover de nævnte projekter har UNEP en ret udstrakt informationservice.

Under det Globale Miljømålingssystem (Global Environmental Monitoring System) indsamler og bearbejder UNEP i samarbejde med en række andre internationale organisationer data, der er relevante for at overvåge det globale miljø, f.eks. data om naturressourcer (tropiske skove, ferskvand etc.), klima, havenes forurening, befolkningens sundhedstilstand og luftforurenende stoffers spredning over lange afstande. Under dette programområde støtter UNEP i samarbejde med WMO (World Meteorological Organisation) en del projekter til vurdering af konsekvenserne af de stadig stigende mængder kultveilte i atmosfæren. Der synes efterhånden at være ganske sikre beviser for, at en væsentlig forøgelse af kultveilte-indholdet, via den såkaldte drivhuseffekt, vil føre til et varmere klima på jorden. Dette vil ikke alene føre til store naturkatastrofer, men også til ændrede betingelser for fødevarerproduktionen. Problemet består imidlertid ikke blot i at kunne forudsige konse-

kvenserne, men også i at finde ud af, hvad der kan stilles op for at afværge problemerne, for de fleste af verdens samfund er afhængige af energiformer, der producerer kultveilte.

Desuden har UNEP oprettet et register over kilder (institutioner og enkeltpersoner), INFOTERRA, der ligger inde med forskellige former for miljøinformationer og -data. Til registret er der knyttet lidt over 100 »focal points«, der skaffer oplysninger til registret, og hvorfra informationer igen kan tappes. I Danmark er miljøstyrelsen »focal point« for INFOTERRA.

Et problem, der synes at få stigende betydning, er kemiske virksomheders eksport til u-lande af kemikalier, som ikke længere kan markedsføres i i-lande på grund af miljølovene eller miljødebatten her. Der er således klare beviser på eksport til centralamerikanske lande af en række sprøjtemidler, der nu er bandlyst i USA. Der synes tillige at være en stigende tendens til at flytte stærkt forurenende produktioner fra i-landene, hvor de miljømæssige foranstaltninger er dyre, til u-landene, som ikke har råd til at kræve de samme

foranstaltninger. F.eks. er japanske aluminiumsværker »flyttet« til udlandet, og nogle amerikanske asbestproducerende virksomheder er installeret i Mexico og Brasilien.

For at kunne gardere sig mod nogle af disse problemer må u-landenes regeringer have adgang til oplysninger om potentielt farlige stoffer. Det kan de bl.a. få via et andet register, som UNEP har oprettet, nemlig International Register of Potentially Toxic Chemicals (IRPTC), hvor man søger at samle alle relevante data om kemiske stoffers effekt på miljøet. De indsamlede data sammenfattes i tidsskriftet IRPTC-bulletin.

Hensynet til u-landene kommer først

Som det ses af ovenstående dækker UNEP et meget bredt spektrum af miljøproblemer, og der kan måske synes at være et overlap i forhold til andre internationale organisationers arbejde. Men som det er omtalt tidligere, skal UNEP især tage hensyn til u-landenes behov, og for dem er det væsentligt at have fri adgang til miljøinformationer og -erfaringer, der bygger på et ikke-kom-

mercielt grundlag. Desuden er det væsentligt, at der findes et organ, der kan tage sig af den globale koordinering af det nationale og regionale miljøarbejde, da mange miljøproblemer er af global karakter.

UNEP har været angrebet for at være for lidt effektiv og at have tacklet de globale miljøproblemer for forsigtigt. Om denne kritik er rimelig, er vanskeligt at afgøre. For det første er det vanskeligt at opgøre en offentlig institutions resultater. Det kan ikke gøres op i dollars og cents som i private virksomheder. Det er heller ikke rimeligt at måle arbejdet i kg producerede rapporter. Desuden må de særlige betingelser, som UNEP arbejder under, tages i betragtning: UNEP skal i sit arbejde forene over 100 FN-landes interesser, og institutionens budget bygger på frivillige bidrag.

I forbindelse med den konference, der til maj skal markere 10-året for Stockholm-konferencen, har UNEP udarbejdet en rapport, hvor dens arbejde sammenholdes med Handlingsplanen for det menneskelige miljø, som blev formuleret for 10 år siden, og som afstak retningslinierne for FNs miljøarbejde.

Det indrømmes, at der er områder, hvor UNEP ikke er nået så langt, men alt i alt giver UNEP sig selv karakteren: ganske godt. Som det væsentligste fremhæver UNEP imidlertid, at der har været en stigende miljøbevidsthed i de forløbne 10 år. Således har det UNEP-financierede kontaktorgan til miljøgrupperne, Environment Liaison Center, beregnet, at der nu er 13.000 miljøgrupper og -organisationer i i-landene, hvoraf 30% er etableret indenfor de sidste 10 år, og at der nu er 2.230 i u-landene, hvoraf 60% er etableret indenfor de sidste 10 år. Ligeså noterer UNEP, at færre end 10 lande havde etableret en miljølovgivning for 10 år siden, mens der nu er over 100 lande.

Niels Juul Busch

PLASTIK

mennesker & miljø

»Plastik — mennesker & miljø« er titlen på en ny udgivelse fra NOAH's forlag. Pjecen er især velegnet til undervisningsbrug for folkeskolens 8.-10. skoleår, men kan selvfølgelig også for andre være indgang til emnet.

Pjecens 30 sider er tekst-mæssigt nemme at gå til og rigt illustreret med figurer, der forklarer teksten. Forfatterne, en gruppe stude-

rende fra RUC, forsøger med pjecen at råde bod på nogle af de mangler, der ofte er ved anden litteratur om plastik. Det drejer sig

især om arbejdsmiljø, forurening og forbrug. Pjecen behandler dog først den historiske udvikling, og hvordan plastik produceres, inden nogle af de mange følgevirkninger, der er ved vores enorme forbrug af plastik, bliver gennemgået.

I pjecen gøres opmærksom på, at plastik ikke kun er farligt, fordi det forurenar vores natur, når vi ikke længere gider bruge det mere. Hele produktionen, der er forbundet med fremstillingen af plastik, skaber problemer for både arbejdsmiljø og det omgivende miljø. Det drejer sig især om de farlige stoffer chlor og vinylchlorid, der både skal transporteres og forarbejdes.

Pjecen gør op med forestillingen om, at plastik ikke bare er plastik. Plastik bliver nemlig peppet op med et utal af tilsætningsstoffer, blødgørere, farver, fyldstoffer, tungmetaller

og skjulte stoffer. Alt dette for at forøge plastikkens anvendelsesmuligheder og dermed forbruget. Det medfører, at forureningen fra plastikken, det være sig både i produktionen og som affald, er meget kompleks og kan give alvorlige følger for det omgivende miljø.

Som tidligere nævnt er pjecen kun en indgang til emnet om plastik, og læsere, der vil vide mere, kan udnytte referencelisten bagest i pjecen, hvor både danske og engelske titler er opgivet. Endelig kan de læsere, som får lyst til aktivt at deltage i miljøkampen, henvende sig til en lang række af organisationer, som er nævnt i en adresseliste.

Pjecen koster 32 kr., og den kan købes ved henvendelse til NOAH's sekretariat, Rådhusstræde 13, 1466 København K. Tlf. (01) 156052.

Udtalelse fra Grenå Miljøforening:

Til miljøministeren og folketingets plan- og miljøudvalg

Miljøloven fra 1973 er netop blevet revideret. De fleste mangler, som har vist sig i loven indtil nu, er der ikke rettet op på. Grenå miljøforening, som ikke er blevet hørt i forbindelse med lovarbejdet, mener, at der er brug for at forstærke miljøloven med følgende:

Borgerne i et lokalområde skal have åben adgang til alle oplysninger om forurening i luft, vand og jord. Fuld offentlighed om forurening!

I Grenå oplever vi så meget hemmelighedskræmmeri om forureningen, begrundet i kemiske virksomheders konkurrence-hensyn. Derfor må det i loven slås fast, at oplysninger om forurening ikke må hemmeligholdes af virksomheder eller offentlige myndigheder.

Alle lokale miljøbevægelser — herunder også vores — skal have klageret i miljøspørgsmål

Miljøministeren foreslog, at naturfredningsforeningen og forbrugerrådet får klageret. Vi forstår ikke, hvorfor f.eks. NOAH og lokale miljøgrupper nægtes denne ret. Det er netop lokale foreninger, der har brug for retten til at klage i lokale miljøspørgsmål.

Miljølovens regler om tilsyn og kontrol skal strammes meget

I Grenå kan vi konstatere, at myndighedernes tilsyn og kontrol slet ikke slår til. Grenå miljøforening mener, at kontrollen skal foregå lokalt og decentralt, for det er lokalt, forureningen sker, og lokalt vi kan kontakte myndighederne — ikke på amtsgården eller i København. Men det er samtidig nødvendigt, at staten stiller eksperter til rådighed for de kommuner, som har vanskelige opgaver m.h.t. miljøgodkendelse og kontrol. Der er også brug for et særligt miljø-politi og for mere skrappe regler for miljølovs-overtrædelser.

Miljøankenævnet skal væk

I det eksisterende miljøankenævn er industri og landbrug favoriseret, og miljøbevægelsen er ikke med. Vi foreslår, at nævnet afskaffes, så miljøstyrelsen bliver højeste instans.

Miljølovens målsætning må ændres

Fra den nuværende målsætning, hvor miljøhensynet skal afvejes med omkostningerne ved forureningsbekæmpelse. Målet skal være at beskytte miljøet. Derfor foreslår vi, at § 1, stk. 3, i miljøloven slettes i den nye lov.

ENSTEMMIGT VEDTAGET PÅ GRENÅ MILJØFORENINGS GENERALFORSAMLING
12. MAJ 1982

Energiholdning –

et spørgsmål om holdninger og om at gøre noget ved det!

Hvordan skal vores samfund se ud i fremtiden? Det er et stort og uoverskueligt spørgsmål, som kan skabe mange sjove og spændende, eller dystre og uhyggelige visioner, hvis man lader fantasien få frit spil. For at forenkle det hele, kan man anskue sagen ud fra en bestemt synsvinkel, vælge et bestemt tema og se, hvad der så kommer ud af det.

I bogen »Energiholdning, husholdning, holdning«, som er skrevet af Bente Christensen og Jørgen Nørgård og udgivet af FDB, er temaet energi. Bogen handler ikke primært om, *hvilken* form for energi, vi skal bruge, men om *hvor meget* (eller hvor lidt) energi, danskerne vil bruge i fremtiden.

Fremtidsvisionerne er skitseret som to yderpunkter, et *højenergiamfund*, hvor

man ikke tænker særlig meget på, hvor meget energi, man forbruger, men særdeles meget på at få produktionen til at vokse og vokse — og et *lavenergiamfund*, hvor energiforbruget mindskes kraftigt, men *uden* at det betyder en nedgang i materiel levestandard.

Bogen behandler hovedsagelig den private husholdning, som sluger over 40% af Danmarks samlede energiforbrug. De samme principper benyttes dog i en gennemgang af det samlede energiforbrug, og forfatterne når v.h.j.a. beregninger og bogens forudsætninger til, at energiforbruget i år 2030 ENTEN i højenergiamfundet kan stige til 6.700 l olie pr. person, ELLER i lavenergiamfundet falde til 1.100 l olie pr. person (1980: 4.300 l olie pr.

person). En tankevækkende forskel.

Lavenergiamfundet nås i store træk ved, at vi snart mættes med materielle goder, at vi gør en kraftig indsats for at spare på energien ad teknisk vej, og at energitabet i elværker og varmesystemer reduceres betydeligt. Den store nedgang i energiforbrug vil føre mange andre ting med sig — eksempelvis at forureningen mindskes, at forsynings sikkerheden øges, og at handelsbalancen forbedres, fordi Danmark importerer næsten al sin energi. Og lavenergiamfundet gør det også muligt at ændre samfundet på en række andre områder, f.eks. at nedsætte arbejdstiden, at overgå til vedvarende energikilder, at skabe en mere ligelig fordeling, både på nationalt og på internationalt plan.

Bogen er værd at læse — den sætter en masse tanker i sving, og de forudsætninger, som ligger til grund for beregningerne, virker absolut sandsynlige, selv om det er to yderpunkter, der er beskrevet. Og det er vigtigt at få gang i diskussionerne, både om energiudviklingen og udviklingen af samfundet i det hele taget. Der er jo altid en vis træghed i systemerne. Selv om vi i morgen besluttede at bevilge hele forsvarsbudgettet til forskning i energibesparelse, ville der gå adskillige år, før der ville være udviklet

Højenergiamfundet nås ved at lade udviklingen fortsætte nogenlunde som den forløber nu! Ved at satses ensidigt på VÆKST, ikke nødvendigvis i (livs)kvalitet, men i kvantitet, produktion, bruttonationalprodukt. Også her vil det gælde, at har man først valgt side i energispørgsmålet (eller undladt at vælge, og dermed støttet højenergiamfundet) — så fører

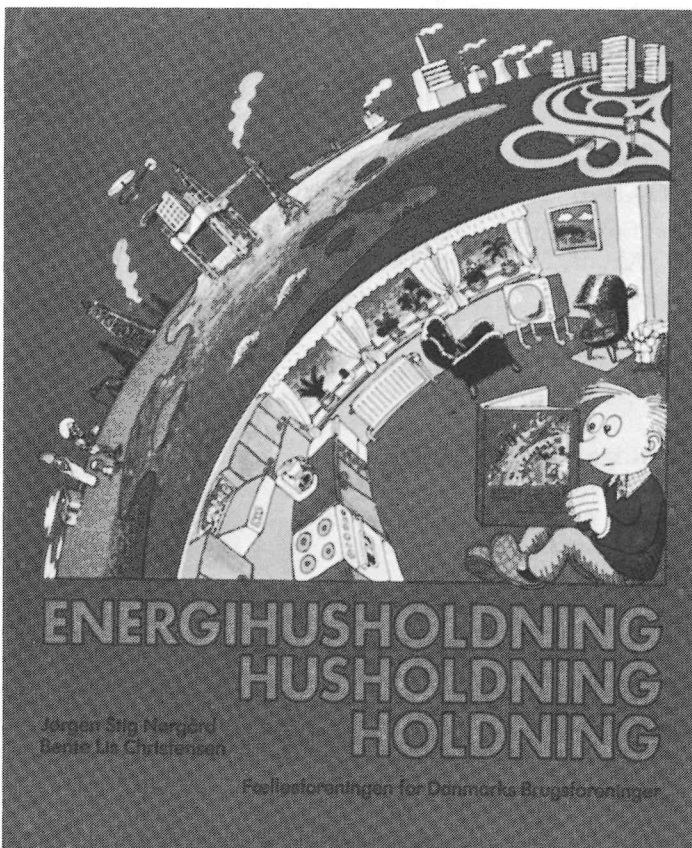
det en række andre konsekvenser med sig m.h.t. forurening, klimaændringer, risiko for ulykker, internationale konflikter o.s.v.

Moralen er at TÆNKE, at TÅGE STILLING, og at HANDLE (hvis man da vælger lavenergiamfundet, ellers behøver man ikke at handle). Og handlingen skulle gerne foregå BÅDE på det private plan, hvor der er mange muligheder for at spare på energien, OG på det politiske plan, det være sig i kommunalpolitik, fagforbund, græsrodsbevægelser eller andet, afhængigt af temperament, tid og kræfter.

Bogen er IKKE en vejledning i isolering af lofter og køb af energirigtige vaskemaskiner. Det er en debat- og idébog, som netop lægger vægt på holdninger. Forfatterens egen holdning gives allerede på den første side: »... det vil være ønskeligt, om vi i de rige industrilande bevægede os imod en i materiel henseende enklere levevis med flere kreative og følelsesmæssige aktiviteter i arbejde og fritid. Vi ville på denne måde få det bedre med os selv i sjæl og krop. Desuden ville det fremme en mere ligelig fordeling af verdens goder. En eventuel NEDGANG i materiel levestandard er dog IKKE belyst i bogen.« Hvordan samfundet kunne se ud med DETTE udgangspunkt beskrives ikke i bogen. Men det kunne man jo passende selv fundere lidt over.

mange lavenergi produkter, og endnu flere år før så mange af de nuværende energislugende projekter ville være udskiftet med de nye, at det virkelig ville kunne mærkes på det samlede energiforbrug.

Så kridt skoene, find utopierne frem og GØR noget!

opr ydningss-

UDSALG

NOAH's forlag svulmer, og vi er begyndt at have problemer med lagerpladsen.

Derfor sælger vi nu billigt ud af de ældre NOAH-blade. De miljøproblemer, som omtales i artiklerne, er desværre endnu ikke blevet uaktuelle.

TEMASERIER

Vi har sat en række temaserier sammen. Inden for hver serie vil man finde artikler, der belyser et bestemt miljøproblem. Prisen er under det halve af normal løssalgpris.

Luftforurening kr. 19,-
NOAH nr. 50, 54, 55, 56/57, 65

Industriforurening kr. 29,-
NOAH nr. 47, 50, 51, 56/57, 59, 65, 70

Planlægning kr. 21,-
NOAH nr. 48, 52, 58, 59, 60, 61/62

Genbrug kr. 12,-
NOAH nr. 41/42, 51, 53

Miljøgifte kr. 28,-
NOAH nr. 45, 47, 49, 53, 54, 56/57, 58, 67

Amagers miljøproblemer kr. 24,-
NOAH nr. 39, 49, 50, 54, 55, 59

Om fødevarer kr. 12,-
NOAH nr. 44, 46, 55, 58

Desuden temanumrene:
NOAH 23/24, Madproblemer kr. 15,-
NOAH 63/64, Du er hvad du spiser kr. 15,-

Arbejds miljø kr. 14,-
NOAH nr. 39, 43, 49, 67

Havforurening og rensningsanlæg kr. 16,-
NOAH nr. 22, 34, 51, 53, 66

Atomkraft kr. 12,-
NOAH nr. 34, 35, 36, 49, 59

Energiplanlægning kr. 7,-
NOAH nr. 68/69

Samtlige resterende numre på lager
NOAH nr. 6 - 70 kr. 90,-
NOAH nr. 71 - 78 kr. 65,-
Heri ikke incl. temanumrene:
NOAH 14/15, Økologi kr. 8,- pt. udsolgt
NOAH 23/24, Madproblemer kr. 15,- pt. udsolgt
NOAH 63/64, Du er hvad du spiser kr. 15,-)